

Vangsgutane

Norskt Barneblad

SYSVORTI

Nr. 1. Januar.

Bladstyrar:
Kristen Stalleland.

1894. 7de aarg.

Olav og Ragnhild i skreidebakken.

Tegneserier i ukeblad

☛ I 1930- og 1940-årene vokste det fram et rikt utvalg av ukeblad og tegneserier. Ukeblad er publikasjoner som kommer ut regelmessig hver uke, men begrepet blir også brukt om blad som bare utkommer en gang i måneden.

☛ Det eldste norske ukebladet, Allers, kom ut første gang i 1877. Ukebladet Hjemmet ble etablert i 1904, og fra 1933 utgav forlaget Ernst G. Mortensen Norsk Ukeblad. Den viktigste målgruppa for slike familieblad var voksne kvinner. Bladene presenterte lettere opplysningsstoff om mat, håndarbeid, moter og kjente personer, men også fiksjonsstoff som noveller og tegneseriestriper. Fra 1937 har tegneseriestripa «Nr. 91 Stomperud» vært et fast innslag i Norsk Ukeblad.

☞ Det eneste ukebladet på nynorsk, Nynorsk Vekeblad, kom ut regelmessig i perioden 1934–1954. Her ble det trykt tekster av kjente nynorskforfattere som Johannes Heggland, Anders Hovden og Ragnvald Vaage. Nynorsk Vekeblad trykte også de første tegneseriestripene om «Vangsgutane» og «Ingeniør Knut Berg på eventyr».

☞ Norsk Barneblad ble grunnlagt i 1887 og er et av de aller eldste barnebladene i verden. Bladet har all tekst på nynorsk og kommer ut den dag i dag. De første årene gikk bladet under navnet Sysvorti (svarttrost). Norsk Barneblad inneholdt mange litterære tekster for barn, også kjente utenlandske barnebøker i nynorsk oversettelse var med som framhaldsfortellinger. Fra 1938 har tegneserien «Smør-bukk» hatt fast plass på baksida av bladet.

Tegneseriehefter og julehefter

☞ En tegneserie er en tekst som er bygd opp av bilder som framstiller en rekke hendinger som til sammen utgjør en fortelling. Som oftest er tegningene komplett med snakkebobler eller underliggende tekst til hvert bilde.

Humorserier og spenningsserier

I 1930-årene begynte forlagene å gi ut egne tegneserieblad eller julehefter med tegneseriestriper. Det er vanlig å dele tegneseriene inn i to hovedgrupper: humorserier og spenningsserier. «Nr. 91 Stomperud» er en typisk humorserie, mens «Ingeniør Knut Berg på eventyr» er en spenningsserie med Knut Berg som superhelt. Best kjent i denne sjangeren er uten tvil den amerikanske tegneserien «Supermann».

Solveig Muren Sanden tegnet i mange år juleheftene «Smørbukk» og «Tuss og Troll». Foto: Scanpix

☛ Tegneserien «Donald Duck» ble utgitt for første gang i 1934. Bladet er en representant for den typen humorserier der hovedfigurene er morsomme dyr med menneskelige egenskaper. Til samme sjanger hører serier som «Tom og Jerry», «Pusur» og den norske tegneserien «Bamse Brakar».

Gjennomgangsfignurer

De fleste tegneseriene har gjennomgangsfignurer som går igjen i alle striper og hefter. Tegneseriefignurene Knoll og Tott har gjort ugagn i mer enn hundre år. Onkel Skrue er en viktig person i de fleste Donald-heftene, og Tommy er ingenting verdt uten Tigeren.

☛ De eldste tegneserieheftene har hatt flere tekstforfattere og tegnere. Noen ganger er det så markerte forskjeller i uttrykket at vi kan dele heftene inn i tidsepoker ut fra hvem som har tegnet

seriene. Dette gjelder blant annet den nynorske tegneserien «Smørbukk».

☞ De tradisjonelle norske tegneseriefigurene hører hjemme i et folkelig hverdagsmiljø. Nr. 91 Stomperud reiser hjem til Sørumsand til jul. Også Smørbukk og kompisene hans er plassert inn i et typisk norsk bygdemiljø. Det samme gjelder tegneserien

i Forsidene til tegneserien «Nils og Blåmann» fra 1929 til 1943

«Nils og Blåmann». Denne serien ble skapt i 1927 og ble utgitt fast i førti år.

i NRK skole: Tegneseriehistorie

i Oversikt over norske tegneserier

i Tegneseriestripa «Nemi» finner du blant annet i Dagbladets nettavis

Lise Myhre tegner serien «Nemi».
Foto: Erlend Aas / SCANPIX

Nye undersjangrer

I 1970-årene skjedde det en endring. Vi fikk flere nye historiske tegneseriealbum som fortalte om hendinger i eldre eller nyere historisk tid, og også mer eksperimentelle tegneseriehefter med sterkere kunstnerisk og litterær profil. I vår tid har tegneseriene ofte en sarkastisk undertone og figurene er forankret i moderne storbyliv, som for eksempel «Olaf G» og «Nemi».

«Vangsgutane»

☛ De første tegneseriestripene om Vangsgutane stod å lese i Nynorsk Vekeblad i 1940. Fra 1941 til 1983 ble serien utgitt som julehefte. I nyere tid er serien oversatt til amerikansk under tittelen «The Boys From Vangen».

☛ Tekstforfatter er Leif Halse, og de to guttene i serien fikk sine navn etter sønnene hans. De første serieheftene ble tegnet av Jens R. Nilssen. Tegningene er delvis realistiske og delvis karikerende og humoristiske, noe som gjorde serien svært populær. Seinere overtok andre illustratører oppgaven med å formgi historiene om Vangsgutane.

☛ I serien møter vi de to brødrene Steinar og Kåre Vangen fra Todalen på Nordmøre. Det er to snille og prektige bondegutter, i motsetning til den rampete

Fra tegneserien «Vangsgutane» – en snillere versjon av «Knoll og Tott». Foto: Leif Halse, Fonna forlag

husmannsgutten Larris. Heftet var en slags moralsk kontrast til mer tvilsomme tegneserier som for eksempel «Knoll og Tott». I «Knoll og Tott» ligger sympatien hos dem som driver med rampestreker. I «Vangsgutane» møter vi derimot ansvarfulle gutter som tar riktige moralske valg og er gode forbilder for andre.

☛ En moderne leser vil nok ha etiske motforestillinger når husmannsgutten Larris konsekvent blir framstilt som dum

og stygg, mens Steinar og Kåre, de to guttene på bondegarden, alltid er heltene. I 1930- og 1940-årene var det mer akseptert og vanlig å knytte moralske egenskaper til etniske og sosiale grupper enn det er i dag.

«Vangsgutane». Illustratør: Jens R. Nilssen
Foto: Jens R. Nilssen

Om Vangsgutane –
NRK Bok i P2

«Ingeniør Knut Berg på eventyr»

En annen svært populær tegneserie på denne tida var fortellingen om ingeniør Knut Berg. Seriestripene ble trykt i Nynorsk Vekeblad i 1941 under tittelen «Knut Berg på eventyr i Austerland» og utkom seinere som eget hefte. Serien har form av en sciencefictionfortelling.

Tekstforfatter er Hallvard Sandnes fra Bygland, som arbeidet som lærer og skrev trivillitteratur på nynorsk. Under krigen ble han sendt til Finnmark fordi han ikke ville underordne seg okkupasjonsmakta. Her skrev han de første utkastene til fortellingen om Knut Berg under pseudonymet Vigleik Vikli. Heftene ble illustrert av Jostein Øvrelid.

Nyutgaven av serien «Ingeniør Knut Berg på eventyr» er illustrert av Fantomet-tegneren Knut Westad.
Foto: Kristin Rivrud / NRK

☞ I 2007 gav Fonna forlag ut serien i en moderne versjon, skrevet av Jon Bing og Tor Åge Bringsværd og illustrert av Knut Westad, som også tegner serien «Fantomet».

☞ Serien om ingeniør Knut Berg oppstod som et norsk motstykke til den amerikanske tegneserien «Lyn Gordon». I de første seriene utfører den staute, lyshårete nordmannen heltegjeringene sine i det ukjente landet Kalimanko i Det fjerne

østen. Her kjemper han mot den onde diktatoren Dr. Panga, som vil gifte seg med prinsesse Aima og underlegge seg hele riket. Eventyreren Knut Berg viser seg som en sann humanist og redder prinsessen og folket hennes fra nød og undertrykking.

☞ Etter hvert som serien utvikler seg, står kampen mellom skurken Dr. Panga og helten Knut Berg ikke bare om jordkloden, men om hele verdensrommet. Ved hjelp av ingeniørkunstene sine legger Knut Berg under seg fjerne galakser. Slik sett kan vi si at ingeniør Knut Berg var den første nordmannen i verdensrommet!

Se en stripe fra tegneserien «Ingeniør Knut Berg på eventyr»:

Forsider til tegneserien «Ingeniør Knut Berg på eventyr»

NRK skole:
Tegneserie som sjanger

«Smørbukk»

☞ «Smørbukk» ble trykt som tegneserie i Norsk Barneblad i 1938. I 1941 kom det første juleheftet ut. Målgruppa for denne serien var barn.

☞ Smørbukk er en omgjengelig og snill gutt som har lett for å rote seg opp i de underligste situasjoner. Men med fantasi og kløkt kommer han alltid helskinnet fra det.

☞ Mens Vangsgutane forble i et typisk miljø fra 1940- og 1950-årene, har Smør-

bukk vist evne til å følge med i tida. I våre dager er treski og tønnestaver byttet ut med moderne snøbrettutstyr. Men tegneserien formidler fortsatt et verdisyn som vi kan kalle typisk norsk bygdemoral. Det gjelder å være snill, ærlig, trofast og lite jålete. Innimellom slår Smørbukk også et slag for nynorsken!

☞ De første seriene om Smørbukk ble tegnet av Jens R. Nilssen, som også tegnet Vangsgutane. 21 hefter er tegnet av Solveig Muren Sanden, og resten av Håkon Aasnes. I tegningene til Solveig Muren Sanden likner miljøet som Smørbukk ferdes i, det vi finner i øvre Telemark. Forskjellige forfattere har skrevet teksten, blant annet Johannes Farestveit og Øyvind Dybvad.

Forsider til tegneserien
«Smørbukk» fra 1941 til 1981

Den første tegneseriestripa om Smørbukk i
1938, sammenliknet med en moderne utgave

Tegneserier som kulturformidlere og språklige forbilder

☛ Tegneserier som «Smørbukk», «Vangsgutane» og «Ingeniør Knut Berg på eventyr» har vært viktige kulturformidlere og språklige forbilder for de som vokste opp i Norge i etterkrigstida. Dette var tida før barne-tv tok over rollen som offentlig oppdrager. I gjenreisningsperioden etter krigen var det et sterkt fokus på det typisk norske, det som bandt nasjonen sammen, og på å ta de rette moralske valgene.

☛ Underholdningslitteratur på nynorsk var kjærkommen for barn på bygdene i 1940- og 1950-årene. Men også for norske bygutter, slik forfatteren Karsten Alnæs skildret det i talen han holdt ved åpningen av Dei nynorske festspela på Aasentunet i 2006:

Odd Ekre Nigard i Fonna Forlag med to julehefter om Vangsgutane.
Foto: Lise Åserud / SCANPIX

i Det må ha vore i året 1944 eller 1945, og heltane frå romferdene eller fjella kring Todalen erobra hjartet og trollbatt meg fordi dei førte meg inn i eventyret. For slik var det. Orda bergtok meg, det nynorske språket var fullt av trolldom, skrifta og talen spegla ikkje av den gjevne røyndomen, men skapte ein ny og mykje meir fascinerande ein. Den fyrste gongen ein opplever eit språk, set det râmene for det som kjem etter, og for meg vart det nynorske språket for alltid knytt til romferdene til ingeniør Knut Berg og den vakre kjærasten hans, prinsessa frå landet Kalimanko. Dei to, helten og heltinna, kjempa tappert mot skurken doktor Panga og freista å hindra at han tok makta i heimlandet til prinsessa. Og dei vann til sist, gjorde dei ikkje?

